

BÛSİRÎ'NİN KASİDE-İ BÜRDE'Sİ ETRÂFINDA YAZILMIŞ TÜRKÇE ESERLER.

Bahattin KAHRAMAN (*)

İslâm dünyasında Hz. Muhammed medhinde yazılan ve "**Kaside-i Bürde**" denilen iki eser şöhret bulmuştur. İlki esas Bürde Kasidesi olup Kaside-i Bânet Suâd diye de anılan Ka'b b. Züheyr (Ö. 26 H./645 M.?)'in eseridir. Sahâbîden olan bu zât, manzûmesini Hz. Peygamber'e sunmuş ve çok beğenilmiştir. Karşılığında ise, Hz. Muhammed kendi hırkasını (1) şâire, bizzât vererek mükâfâtlandırmıştır. Hz. Züheyr'in eseri bütün müs-lûman edebiyatlarda olduğu gibi Türk Edebiyatında da büyük bir alâka görmüş ve zevkle okunarak hakkında yüzlerce tercüme, şerh, tahmis, tesbi vs. eserler vücûda getirilmiştir (2). İkincisi ise İmam Bûsirî (D. 608 H./1211 M. - Ö. 696 H./1296 - 1297 M.)'nin Kaside-i Bürde'sidir. Bu eser de en az Hz. Züheyr'in Kasidesi kadar meşhur olmuş, hattâ şifâ niyetine muska olarak kullanılacak derecede, bütün İslâm âleminde mukaddes bir hüviyet kazanmıştır.

Yazımızın asıl mevzuunu Bûsirî'nin Kaside-i Bürde'sinin edebiyatımızdaki tezâhürleri olan eserler teşkil edecektir. Bizde bu hususta bir çok yazar kalem oynatmıştır. Bu itibarla, edebiyatımızdaki akisleri mesâbe-sinde olan tercüme, şerh ve tahmisleri tesbit ederek konu ile ilgili eser-lerin çokluğuna işâret etmeğe çalıştık. Şu noktayı belirtmek gerekir ki Türk milleti - İslâm'a girdiği ilk andan beri - peygamber sevgisini kalbinde ve hayâtında dâimâ muhâfaza etmesini bilmiştir. Böyle olunca da Ka-side-i Bürde türü eserler çok okunmuş ve Hz. Muhammed'in şefâatine nâil olmak düşüncesiyle benzer türde eser vücûda getirmek ibâdet ola-

(*) S. Ü. Fen - Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Araştırma Görevlisi

(1) Bürde (hırka), Arapların gündüz giydikleri ve gece üstlerini örttükleri el-bisedir. Hâlen Topkapı Müzesi'nde Mukaddes Emânetler arasında bulunan hırkanın, Hz. Züheyr'e verilen hırka olduğu söylenir.

(2) Edebiyatımızdan şu iki eseri örnek olarak vermekle iktifâ edeceğiz: Ahmed Üsküdarî, **Şerh-i Kaside-i Bânet Suâd**; İsmâil Kaya, **Ka'b b. Züheyr (RA) Kaside-i Bürdesi (Tercüme ve Şerh)**, Madve Yay. İst., 1986. Ayrıca bak : **İslâm Ans. Ka'b b. Züheyr Mad. MEB Yay., c. VI, İst., 1977.**

rak telakki edilmiştir. Kütüphanelerimizde bulunan eski eserler arasında her an bir Kaside-i Bürde nüshasıyla karşılaşma ihtimâli, bunların hepsini, kısa bir zamanda tesbit etmenin imkân dâhilinde olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, yazımızda isimlerini vereceğimiz eserler, Türk Dilıyla bu konuda vücûda getirilen kitapların birer nümûnesi olarak görülmelidir.

Peygamber Efendimize yazdığı medhiyelerle şöhret bulan İmam Bûsîrî'nin asıl adı Şerefeddin Ebû Abdullah Muhammed b. Saîd b. Muhsin b. Abdullah b. Hayyânî b. Sanhâc b. Mellâl es-Sanhâcî ed-Dalâsî el-Bûsîrî'dir. Mısır'dandır. Büyük babalarından biri Bûsîrî'li olduğundan el-Bûsîrî, dedelerinden birisi Dalâsî'li olduğu için de ed-Dalâsî (3) lakablarıyla anılmıştır. Kabri İskenderiye'dedir.

Hicrî 7. yüzyıl, İslâm âleminde, ilmin revaçta olduğu ve İslâm düşüncesinin tekâmül ettiği bir zaman dilimi olarak göze çarpmaktadır (4). Kaside-i Bürde böyle bir zeminde ortaya çıkmıştır.

Eserin yazılmasına sebep olan hâdise de yaygın olarak bilinmektedir. Bu husûsu Süleyman Nahîfî (Ö. 1738 - 1739 M.), yazdığı Türkçe Tahmîs'in mukaddimesinde, Kasîdeye bir şerhi olduğunu haber verdiği Şeyh Ali İbni Mecdüddin'den naklen, kısaca şöyle ifâde etmektedir (5); İmam Bûsîrî felc olur ve Hz. Peygamber için bir kasîde yazarak Habîb'inin hatırı için Allah'tan şifâ diler. O gün uykuya varır ve kendini rüyâda Hz. Muhammed'in huzûrunda bulur. Orada kasîdesini okuyunca Hz. Peygamber çok memnun olur. Mübârek eliyle şâirin vücûdunu mesh eder, sonra da hırka (bürde)sını onun üzerine örter. Şâir uykudan uyandığında felçten kurtulduğunu ve eski sağlığına kavuştuğunu görür. Sabahleyin yolda giderken karşısına âriflerden bir zât çıkar ve gece Hz. Peygamber'in huzûrunda okuduğu kasîdeyi kendisine vermesini söyler. İmam Bûsîrî, şaşırarak hangi kasîde olduğunu sorunca ârif kişi "Matlâi **Emin tezekkürî cîrânin bi zî-Selemin** olan kasîdedir" der. İmam bunu kimsenin bilmediğini söyleyince yine o ârif kişi "Kasîdenin Rasûlulâh'ın huzûrunda okuduğunu duydum" der. Bunun üzerine Bûsîrî Kasîdeyi bu zâta verir ve böylece eser ortaya çıkar.

Ayrıca, dikkat çekici şöyle bir rivâyet daha vardır. Bûsîrî Kasîdeyi Hz. Peygamber'in huzûrunda okurken 51. beyite geldiği zaman ilk mısraı

(3) Mahmud Kaya, **İmam Bûsîrî ve Kasîde-i Bürde**, İslâmî Edebiyat Derg., sayı : 3, s. 37.

(4) Sezâî Karakoç, **İslâmın Şiir Anıtlarından**, Diriliş Yay., İst. 1985, s. 14.

(5) Süleyman Nahîfî, **Tahmîs-i Kasîde-i Bürde**, Yusufâğa Kütüphanesi, nu. 376/1, 7b yk.; Mahmud Kaya, agm., s. 38.

“Fe meblegu'l-ilmî fîhi ennehû beşerun”

diye okur ve gerisini getiremez. Bunun üzerine Hz. Muhammed de

“Ve ennehû hayru halkı'llâhi küllihimî”

şeklinde beyti tamamlar (6).

Kasîdenin asıl ismi “El-Kevâkibü'd-dürriyye Fî Medhi Hayri'l-Beriyeye”dir. Ancak çok çeşitli isimler de verilmiştir. Bunlardan en yaygınları, rüyâda şâire Rasûlullâh tarafından hırka hediye edilmesinden dolayı Kasîde-i Bürde ve şâirini felçten kurtardığı inancı sebebiyle de Kasîde-i Bür'e'dir. Bûsîrî'nin eserine alem olmuş isimleri, topluca şöylece sıralamak mümkündür :

Kasîde-i Bürde

Kasîde-i Bür'e

Kasîde-i Bürîre

Kasîde-i Bürdiye

Kasîde-i Bürîde

Kasîde-i Bere

Kasîde-i Büre

İlk iki isim dışında kalanların, yazma eserlerde her zaman görülen müstenih hatâlarından olabileceği hatıra gelmektedir.

Bûsîrî'nin eseri on bölümde mütâlaa edilmiştir. Bu bölümleri Dîvan şâirimiz Hulvî'nin tercümesinden aktarmak sûretiyle şöyle sıralayabiliriz:

1. bölüm : Der-beyân-ı aşk-ı Rasûlullâh
2. bölüm : Der-beyân-ı men'-i hevâ-yı nefis
3. bölüm : Der-beyân-ı medâyih-ı Rasûlullâh
4. bölüm : Der-beyân-ı mevlidi'n-Nebî
5. bölüm : Der-beyân-ı yümn-i da'vet-i Nebî
6. bölüm : Der-beyân-ı şerefü'l-Kur'ân
7. bölüm : Der-beyân-ı Mi'râcu'n-Nebî
8. bölüm : Der-beyân-ı cihâdü'n-Nebî
9. bölüm : Der-taleb-i Mağfiretün min Allâh ü şefâ'atin min Rasûlullâh
10. bölüm : Der-beyân-ı münâcât u arzu'l-hâcât

Türk Edebiyatında Hz. Muhammed'le ilgili olarak adına “Na't” denilen binlerce manzûme yazılmış, ayrıca Hadisler de “Kırk Hadis” ve “Yüz Hadis” şeklinde şiirleştirilmiştir. İşte, Kasîde-i Bürde de Hz. Peygamber'e

(6) İlhan Armutçuoğlu, **Kasîde-i Bürde Manzum Tercüme**, Akyol Neşriyat ve Matbaacılık, İzmir, 1979, s. 8 - 9.

duyulan muhabbetin tezâhürü olarak, edebiyâtımızda en çok okunan ve tercüme, tahmîs, şerh vs. gibi şekillerle fazlaca ele alınan eserler arası-na girmiştir. Nahîfî, Tahmîs'inin mukaddimesinde bu konuyu şu beytiyle ifâde ederek dile getirmektedir :

Rûmî kabâya girdi o meh-pâre-i Arab

Gûyâ ki oldı terceme bir nazm-i müntahab (7)

Türkçemizle kaleme alınan sözkonusu eserler, aynı mevzûları - ana-hatlarıyla - paylaşmalarına rağmen, yazarlarının; kültür seviyeleri, bakış açıları, şiir kudretleri ve şiir ve tahlil tekniğine vukûfiyetleri gibi mesele-ler sebebiyle farklılıklar göstermektedirler. Tahsil dereceleri ve muhitleri çok farklı olan insanların, aynı konuya başka başka açılardan bakarak kendilerine göre yorumlayacakları düşünülürse Türkçe Kaide-i Bürde'le-rin ne denli zengin hâle geldiği ortaya çıkacaktır. Bu itibarla, bizde, Kasi-de-i Bürde etrafındaki eserler; şâirinin hayâl gücüne, kelimeler dünyâsı-na, düşünce ve fikir yapısına göre şekillenmiş; böyle olunca da - târihî gelişimi içerisinde günümüze kadar - insanımızın Hz. Muhammed'e karşı duyduğu samîmî sevginin birer tezâhürü olarak edebiyâtımızdaki yerini almıştır demek mümkündür.

Aşağıda, müelliflerimiz tarafından yazılmış tercüme, tahmîs ve şerh-ler bulunmaktadır. Burada, eserin şekli esas alınarak bir düzenlemeye gi-dilmiştir. Her eserle ilgili bazı nüshaları, basılıp basılmadığı gibi kısa bil-giler verilmiş, derinlemesine bir tanıtma yoluna gidilmemiştir.

TERCÜMELER

1. Kemâlpaşa-zâde Ahmed Şemseddin Efendi (Ö. 16 Nisan 1534) - Terceme-i Kasîde-i Bürde (8).

2. Erzurumlu Hasan Fehmi - Kasîde-i Bürde Mecmau'l-Fezâil. Eser 1912 yılında basılmıştır (9).

3. Kudsî-zâde Kadrî - Kadîde-i Bürde'nin Meâlen Tercümesi. 1885 yı-lında basılmıştır (10).

---

(7) Süleyman Nahîfî, age., 2ayk.

(8) Ahmed Uğur, **İbn-i Kemâl**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İzmir, 1987, s. 16.

(9) **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi** (Devirler - İsimler - Eserler - Terimler), Dergâh Yay., c. 5, İst. 1982, s. 213.

(10) **Türk Dili ve Edebiyatı Ans.** age., s. 213.

4. Abdurrahman Üskübî - Dürr-i Mergûb (Türkçe ve Farsça'ya nazmen tercüme). 1862 yılında bastırılmıştır (11).

5. Hulvî Abdullah Efendi (Ö. 1746) - Terceme-i Kasîde-i Bürde. Eserin bir nüshası elimizde mevcuttur. 1315 yılında basılmıştır (12).

6. Le'âlî Seyyid Ahmed b. Mustafa Saruhânî (Ö. 971 H.) - Terceme-i Kasîde-i Bürde-i Tâiyye. Abdülbâki Gölpınarlı güzel ve aslına uygun bir tercüme olduğunu belirtir. Yarım bir nüshası, Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 1663 numaralı Mecmuudadır. Gene yarım bir nüshası yazımızın sonunda bahsedeceğimiz mecmuudadır (13).

7. Mütercimi meçhul Kasîde-i Bürde Tercümesi. Bir nüshası Kayseri Râşid Efendi Ktp. nu. 21532/2'de mevcuttur (14).

8. Hüdâyî Tekkesi Şeyhi Abdülhay Efendi (Ö. 1705) - Terceme-i Kasîde-i Bürde (15).

9. Abdurrahman - Terceme-i Kasîde-i Bürde. Bir nüshası Râşid Efendi Ktp. 196/10 nu.da kayıtlıdır (16).

10. İsmâil Nazîfî - Terceme-i Kasîde-i Bürde. Her beyit üç beyit olarak tercüme edilmiştir. Bir nüshası Mevlânâ Müzesi'ndeki 4017 nu.lı Mecmuada 62b - 84a yk.lar arasındadır. Bir diğer nüsha ise Konyalı Kitapçı Hasan Hüseyin Yılmaz'da bulunan Mecmuudadır. Gene bir nüshası Râşid Efendi Ktp. 1422/4 nu.da kayıtlıdır (17).

11. İlhan Armutçuoğlu - Kasîde-i Bürde Manzum Tercüme. 1979'da yayınlanmış en yeni tercümelere aittir (18).

12. Abdurrahim Karahisârî - Tercüme-i Kasîde-i Bürde. İsmâil H. Ertaylan 1960 yılında eski harflerle yayınlamıştır (19).

13. Sîzâî Karakoç - İmam Bûsîrî Bürüyen Kasîde. En son yapılan tercümelere aittir (20).

(11) **Türk Dili ve Edebiyatı Ans.** age., s. 213.

(12) Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, Meral Yay., c. 2, İst. 1972, s. 148.

(13) Abdülbaki Gölpınarlı, **Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu**, TTK. Yay., c. I, Ankara 1967, s. 253 - 254.

(14) Ali Rıza Karabulut, **Kayseri Râşid Efendi Kütüphânesi Türkçe - Farsça - Arapça Yazmalar Kataloğu**, Emek Matbaası, Kayseri - 1982, s. 92.

(15) Bursalı Mehmed Tâhir, age., c. I, s. 56.

(16) Ali Rıza Karabulut, age., s. 93.

(17) Abdülbaki Gölpınarlı, age., c. III, s. 176.

(18) İlhan Armutçuoğlu, age.

(19) İsmâil H. Ertaylan, **Abdurrahim Karahisârî Terceme-i Kasîde-i Bürde**, İst. Üniv. Yay., İst. - 1960.

(20) Sezai Karakoç, age.

14. Şeyh Esâsî - Terceme-i Kaside-i Bürde-i Mîmiyye. Yazımızın sonunda söz edeceğimiz mecmuada mevcuttur.

ŞERHLER

1. Kayıkçı Süleyman - Kaside-i Bürde Şerhi. Eser 1859, 1860, 1882, 1897 ve 1904 yıllarında basılmıştır (21).

2. Osman Tevfik - Şerh-i Kaside-i Bürde Mücmeli. 1882 yılında basılmıştır.

3. Şeyhülislâm Mehmed Mekki (Ö. 1213 H./1798 - 1799 M.) - Tevesül. Osmanlı Müelliflerinde "Kaside-i Bürde'ye Tevesül ismiyle şerh ki Türkçe yazılan şerhlerin mufassal ve mükemmelidir" diye kaydedilmiştir. Bir nüshası Yusufaga Ktp. 4762 nu.da kayıtlıdır. Eser 1835 ve 1882 yıllarında basılmıştır (22).

4. Necib - Muhtasar Tevesül. 1896 yılında Mekke'de basılmıştır.

5. Mehmed b. Halil - Kaside-i Bürde Şerhi. 1911'de basılmıştır (23).

6. Mehmed Ziyâeddin Türk-zâde - Gurretü'l-Münîre Şerhü Kevkebü'l-Muzie Yahut Kaside-i Bürde Şerhi. 1893'de basılmıştır (24).

7. Ruscuklu Mehmed Hayri - Türkçe Kaside-i Bürde Şerhi. 1906 yılında basılmıştır.

8. Hüseyin - Kaside-i Bürde Şerhi. Harezmi Türkçesiyledir (25).

9. Şânihi meçhul Kaside-i Bürde Şerhi. Konya Yusufaga Ktp. 10588 ve 8472 nu.larda iki nüshası mevcuttur.

10. Harputî - Şerhu Kasîdeti'l-Bürde Asîdeti's-Şehde. 1266'da basılmıştır.

11. Visâlî Mehmed (Ö. 1030 H./1621) - Kaside-i Bürde Şerhi (26).

12. Âbidin Paşa (Ö. 1908) - Tercüme ve Şerh-i Kaside-i Bürde. 1890 yılında basılmıştır (27).

(21) Türk Dili ve Edebiyatı Ans. age., c. 5, s. 213.

(22) Bursalı Mehmed Tâhir, age., c. 2, s. 232; Haluk İpekten, Mustafa İsen, Recep Toparlı, Naci Okçu, Turgut Karabey - Tezkirelere göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara - 1988, s. 283.

(23) Türk Dili ve Edebiyatı Ans. c. 5, s. 213.

(24) Türk Dili ve Edebiyatı Ans., c. 5, s. 214.

(25) Haluk İpekten, age., s. 200.

(26) Mehmed Tâhir, age., c. 1, s. 460; Haluk İpekten, age., s. 530.

(27) Mehmed Tâhir, age., c. 2, s. 42.

13. Le'âlî Seyyid Ahmed b. Mustafa Saruhânî (Ö. 971 H.) - Kaside-i Bürde Şerhi. Bir nüshası Râşid Efendi Ktp. 570/2 nu.da, bir nüshası da yazımızda bahsettiğimiz Mecmuada mevcuttur (28).

TAHMİSLER

1. Nahîfî Süleyman b. Abdurrahman - Tahmis-i Kaside-i Bürde. Bir nüshası Yusufağa Ktp. 376/1 nu.daki bir mecmuadadır. Bu kitapta şâirin, aynı şekilde Arapça ve Farsça tahmisleri de vardır. Bir nüshası da Mevlânâ Müzesi Ktp. 2662 nu.daki Mecmuanın 1b - 22a yk.ları arasındadır. Ayrıca bir nüshası, İbnülemin Mahmud Kemâl Ktp. nu. 2793 (62b - 81b)'de Nahîfî hattıyla mevcuttur. 1842, 1879 yıllarında "Tahmis-i Bürde ve Mudâriye" adıyla basıldı (29).

2. Râif Mehmed (Mollacık-zâde) (Ö. 1823) - Kaside-i Bürde Tahmisi (30).

3. Resâ Mustafa Maksud Efendi (Ö. 1843) - Kaside-i Bürde Tahmisi (31).

4. Abbas Fevzi Dağüstânî - Enîsü'l-Vahde Tahmîsü'l-Bürde. Eser 1893 yılında basılmıştır (32).

5. Kemâlî Kemâleddin Mehmed Efendi (Taşköprü-zâde, Ö. 1621) - Kaside-i Bürde Tahmisi (33).

Yazımıza sâdece Türkçe eserler alınmıştır. Halbuki edebiyatımızda Arapça ve Farsça olarak da kaleme alınmış muhtelif eserler mevcuttur. Yukarıda sözünü ettiğimiz Nahîfî'nin hem Arapça, hem de Farsça olmak üzere iki tâne Kaside-i Bürde Tahmisi vardır. Yine Şeyhülislâm Yahyâ (Ö. 1644)'nın Arapça bir Tahmisi (34) ve Şeyhülislâm Es'ad Efendi'in Arapça bir Tahmisi olduğunu burada belirtelim.

Ayrıca, sâdece Kaside-i Bürde ile ilgili eserleri ihtivâ eden mecmuaların da düzenlenmiş olduğunu görmekteyiz. Zâten şîir mecmualarına baktığımız zaman, ekseriyetle belli konulardaki şîirleri muhtevî oldukları-

(28) Ali Rıza Karabulut, age., s. 91.

(29) Âmil Çelebioğlu, **Mesnevi-i Şerif Aslı ve Sâdeleştirilmesiyle Manzum Nahîfî Tercümesi**, Sönmez Neşriyat A. Ş. Yay., c. 1, İst. 1967, s. D; Abdülbaki Göl-pınarlı, age., c. III, s. 53.

(30) Haluk İpekten, age., s. 364.

(31) Mehmed Tâhîr, age., c. 2, s. 319; Haluk İpekten, age., s. 379.

(32) Türk Dili ve Edeb. Ans., age., c. 5, s. 214.

(33) Türk Dili ve Edeb. Ans., age., c. 5, s. 214.

(34) Mehmed Tâhîr, age., c. 2, s. 435; Haluk İpekten, age., s. 534.

nı görmek mümkündür. Kaside-i Bürde mecmualarından bir tanesi Selçuk Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Mikâil Bayram Bey'in özel kütüphanesinde mevcuttur. Görme imkânı bulduğumuz bu mecmua, tertibi itibarıyla orjinaldir. Sondan yirmi yaprağı eksik olduğu için kimin tertiplediği ve ne zaman düzenlendiği belli değildir. Sayfa düzeni özel olarak tasarlanmış ve bugün için birer san'at eseri sayılan Hilve levhalarına benzetilmiştir. Mecmuayı tertipleyen, baş kısımda, sayfaların neresinde hangi şâire ait şiirin olduğunu, sekizgen biçimindeki özel bir şekilde göstermiştir. Bu mecmuada, sayfanın en üstünde yan yana olmak üzere Şeyhülislâm Es'ad Efendi ve Muhammed el-Hamîdî'ye âit iki tahmis vardır. Bûsirî'nin asıl metni, bu tahmislerin son beytini oluşturduğu için ikisinin alt kısmına ortalanarak yazılmıştır. Her iki tahmis de Arapçadır. Bunların altında, Farsça olarak Abdurrahman Câmî'nin Kasîde-i Bürde tercümesi, beyit mısraları yan yana gelecek şekilde yazılmıştır. Sayfanın sağ yanında dikine yazılı vaziyette Şeyh Esâsî'nin, sol yanda yine dikine yazılı olarak Kemâlpaşa-zâde'nin Kaside-i Bürde tercümeleri bulunmaktadır. Göbek diyebileceğimiz sayfa ortasında ise Le'âlî Seyyid Ahmed'in şerhi ve bunun altında, mısraları yan yana yazılmış vaziyette Hulvî'nin tercümesi yer almaktadır. En altta ise sayfaya, Le'âlî'nin manzum tercümesi eklenmiş, fakat yarım bırakılmıştır.

Netice olarak, yâdigarları bize kadar gele bilmiş bu ediplerimiz, günümüze ışık tutacak nitelikte eserler vücuda getirmişlerdir denebilir. Kültürümüzün mânevî temellerini teşkil eden Kaside-i Bürde benzeri eserler, dün olduğu gibi bugün de insanımız için esin kaynağı olmağa devam etmektedirler.

